

Základy rozhodcovského konania: teoretické koncepcie arbitráže a jej pojmová definícia

Napriek tomu, že zákon o rozhodcovskom konaní ponúka veľmi efektívnu možnosť riešenia právnych sporov, potenciál rozhodcovského konania resp. arbitráže nemožno považovať za naplnený. Dôvody tejto premisy je potrebné vidieť aj v nedostatočnom teoretickom vybavení adresátov a najmä aplikovateľov predmetnej právnej úpravy. Stačí poukázať na fakt, že ucelená výučba arbitráže na povinnej báze v študijných plánoch najväčších právnických fakúlt na Slovensku absentuje. Ambíciou tohto krátkeho príspevku je preto priniesť bazálny pohľad na postavenie arbitráže ako jeden z prostriedkov na riešenie sporov.

Základné doktrinálne koncepcie arbitráže a jej postavenie v systéme ADR

V každej spoločnosti, aj v tej najideálnejšie fungujúcej demokracii, sa prirodzene vyskytnú rozdielne názory pri riešení niektorých otázok, a to či už právnych alebo faktických. V minulosti boli tieto problémy riešené najmä mocenským donútením slabšieho podvoliť sa vôli silnejšieho.¹ Dnes už spoločnosť chápe, že jej úlohou je vytvoriť také podmienky, aby bolo čo možno najviac názorových diskrepancií odstránených a bol nastolený stav relatívnej spravodlivosti.² K dosiahnutiu tejto ambície štát využíva svoje autoritatívne mocenské oprávnenia, prostredníctvom ktorých vytvára pozitívne právne prostredie na rovnoprávnu realizáciu a ochranu oprávnených záujmov všetkých svojich občanov.

Aby sme správne pochopili teoretickú koncepciu riešenia súkromnoprávných sporov v Slovenskej republike, je nevyhnutné na úvod si zdefinovať pojmy esenciálne pre civilný proces, a to spor a mimospor, resp. sporové a mimosporové konanie.³

¹ RABAN, P.: *Alternatívni riešenia sporů, arbitráž a rozhodci v České a Slovenské republice a v zahraničí*. Praha: C. H. Beck, 2004. s.1-2. ISBN 8071798738.

² Protiklad relatívnej spravodlivosti predstavuje spravodlivosť absolútna. Jedná sa však o utopistický termín, ktorý sa v sporovom konaní, vyznačujúcim sa kontradiktórnym postavením strán a protichodnosťou ich záujmov, prirodzene docieľiť nedá.

³ Pri tomto delení vychádzame z právnej úpravy civilného procesu, ktorú priniesli nové procesné kódexy.

Sporové konanie možno inými slovami označiť ako spor o subjektívne právo. Základnou charakteristikou sporového konania je jeho kontradiktórnosť. To znamená existenciu dvoch oproti stojacich strán, ktorých cieľom je obhájiť svoju subjektívnu pravdu. Postavenie subjektov sporu je prísne formálne, žalobca určuje rozsah sporových strán a rovnako tak aj disponuje svojim návrhom. Výsledkom sporu je spravidla deklaratórne konštatovanie súdu, „či žalobca bol nositeľom tvrdeného subjektívneho práva a či práve žalobcom označený žalovaný je nositeľom tvrdenej hmotnoprávnej povinnosti.“⁴

Naproti tomu **mimosporové konanie** spravidla necharakterizuje kontradiktórne postavenie subjektov konania. Cieľom štátu tu už nie je len vytvorenie podmienok pre strany na dokázanie svojho subjektívneho práva, ale disponuje aj vlastnými prostriedkami, ktorými môže do konania ingerovať : napríklad začať konanie bez návrhu - *ex offio*.⁵Súd nehľadá len pravdu formálnu, ale v záujem spoločnosti sa usiluje o objektívne objasnenie skutočného stavu veci. Konanie súd končí meritórnym rozhodnutím spravidla s konštitutívnymi účinkami.

Množinu sporových vecí, o ktorých pojednáva tento príspevok možno prejednať a rozhodnúť viacerými spôsobmi. Z teoretického hľadiska ich možno *in concreto* členiť nasledovne:

- *rokovanie (negociácia medzi stranami);*⁶
- *rozhodnutie sporu príslušným štátnym súdom;*
- *alternatívne možnosti riešenia sporov;*
- *rozhodnutie sporu príslušným rozhodcovským súdom.*⁷

Doktrinálna definícia prvých dvoch spôsobov riešenia sporov je pomerne jednoznačná a stabilná. K menej jasnému stanovisku prichádzame pri pokuse o všeobecnú charakteristiku alternatívneho riešenia sporov (v literatúre inak bežne označovaného pod skratkou ADR, z ang. *alternativedisputeresolution*). Pre nás je na účely tohto článku podstatné vymedzenie

---

⁴ ŠTEVČEK, M., FICOVÁ, S., BARICOVÁ, J. a kol.: *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha : C. H. Beck, 2016. s. 78 – 79. ISBN 978-80-7400-629-6.

⁵ Čl. 5 ods. 1 CMP: „Súd koná aj bez návrhu, na návrh prokurátora alebo na návrh účastníka konania. Predmet konania vymedzuje zákon“

⁶ Niektorí autori zaraďujú negociáciu medzi stranami k ADR. Máme za to, že takýto záver nie je správny, nakoľko rokovanie strán nemožno *stricto sensu* považovať za spôsob riešenia sporov v právnom slova zmysle, ale len za bežnú prax medzi zmluvnými stranami. O inú situáciu by sa jednalo, keby rokovania strán prebiehali s cieľom vyriešiť spor súdnym zmerom.

K tomu napr. ROZEHNALOVÁ, N.: *Rozhodčířzení v mezinárodním a vnitrostátnímobchodním styku*. 2. Vydanie, Praha: ASPI, 2008. s. 23. ISBN 9788074780042.

⁷ HRIVNÁK, J.: *Základy arbitráže. Prvá časť. Prípustnosť arbitráže*. In: Bulletin slovenskej advokácie, roč. XI, 2005, č. 3-4.

postavenia rozhodcovského konania, resp. arbitráže⁸ v rámci ADR. K zaujatiu stanoviska na túto otázku je nevyhnutné zamyslieť sa nad právnou povahou rozhodcovského konania ako takého. Názory teoretikov sa konštantne zhodujú na štyroch základných teoretických koncepciách arbitráže: jurisdikčnej teórii, zmluvnej teórii, zmiešanej teórii a teórii autonómnej (*suigeneris*).⁹

Jurisdikčná teória zdôrazňuje rozhodovaciu právomoc rozhodcov, ktorú im subjekty práva v konkrétnom spore zverujú na základe štátnej právnej normy permissívneho charakteru.¹⁰ Rozhodcovia sa tak stávajú vykonávateľmi verejnej moci a verejnými funkcionármi.¹¹ Naopak, **zmluvná teória** chápe rozhodcu ako osobu súkromného práva, ktorej právomoc je založená výlučne na základe prejavu vôle kontrahujúcich strán vo forme zmluvného dojednanja a nie je závislá od štátnej moci.¹²

Zmiešaná teória a podobne aj **autonómna teória** (*suigeneris*) v sebe spájajú prvky oboch uvedených teórií. Dojednanie strán ako prejav ich zmluvnej autonómie je možné iba prostredníctvom štátneho zmocnenia v príslušnej právnej norme. S názormi autorov priradujúcim právnou povahu rozhodcovského konania k zmiešanej, resp. autonómnej teórii (*suigeneris*) možno súhlasiť. Prihliadnuc na náš výsledok z tejto krátkej úvahy by sa mohlo zdať, že súhlasíme so zaradením arbitráže medzi základné inštitúty ADR. S týmto tvrdením sa však v plnej miere nestotožňujeme.

Elementárna definícia vymedzuje ADR ako „*súbor praktík a techník zameraných na riešenie právnych sporov mimo sústavy súdov.*“¹³ V zmysle tejto definície by samozrejme arbitráž medzi ADR patrila. Podľa našej mienky by však ADR malo byť reštriktívne chápané ako riešenie sporov nielen mimo súdnych sústav, ale aj nezávisle od štátneho donucovacieho aparátu. Pokiaľ je množina prvkov ADR určená definičnými vlastnosťami, medzi ktoré patrí aj absencia exekučných účinkov výstupu z toho-ktorého ADR, rozhodcovské konanie do tejto

---

⁸ Termíny rozhodcovské konanie a arbitráž sú v právnej teórii aj praxi používané zameniteľne. Tohto postulátu sa pridržame aj v tomto článku.

⁹ BĚLOHLÁVEK, A.: *Arbitration law and practice in the Czech Republic*. Praha : Linde, 2009. ISBN 9788072017768

FOGAŠ, Lubomír. *Právna úprava rozhodcovského konania v Slovenskej republike*. In: Podpora aplikačnej praxe rozhodcovských súdov v Slovenskej republike zborník z konferencie konanej dňa 23. mája 2007 v Bratislave + vzory dokumentov k rozhodcovskému konaniu. Bratislava : EURO IURIS – Európske právne centrum, o. z., 2007. s. 19.

¹⁰ ŠTEVČEK, M., GÁBRIŠ, T.: *Reforma rozhodcovského konania v Slovenskej republike s osobitným zreteľom na tzv. obchodnú arbitráž*. In: Justičná revue, 67, 2015, č. 4. s. 452.

¹¹ FOGAŠ, Lubomír. *Právna úprava rozhodcovského konania v Slovenskej republike*. In: Podpora aplikačnej praxe rozhodcovských súdov v Slovenskej republike zborník z konferencie konanej dňa 23. mája 2007 v Bratislave. Bratislava : EURO IURIS – Európske právne centrum, o. z., 2007. s. 19.

¹² RŮŽIČKA, Květoslav. *Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky*. 2. vyd. Praha: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. s. 20 – 21.

¹³ MNOOKIN, R. H.: *Alternative Dispute Resolution*, The New Palgrave Dictionary of Economics and the Law, 1998.

množiny zaradiť nemôžeme. Inými slovami, keďže zákon priznáva za splnenia určitých podmienok rozhodcovského rozsudku ekvivalentnú právnu silu ako súdnemu rozsudku (*in concreto* rozhodcovský rozsudok predstavuje exekučný titul a zakladá *impedimentum rei iudicatae*) máme za to, že ADR *stricto sensu* medzi základné prostriedky ADR zaradiť nemožno.¹⁴ Pridŕžajúc sa názoru prezentovaného pri analýze teoretických východísk rozhodcovského konania sa prikláňame k jeho statusu *suigeneris*. Oporu v tejto argumentácii nám poskytujú aj niektorí zahraniční autori, ktorí ADR označujú ako *amicable dispute resolution* – priateľské riešenie sporov.¹⁵ Zastávame názor, že riešenie sporu v priateľskom duchu sa viaže tak na priebeh, ako aj na výsledok sporu. Rokovanie strán, resp. konanie by malo prebiehať v duchu harmonizácie požiadaviek strán. Autoritatívne prejednanie sporu a rozhodnutie s následnou možnosťou jeho exekúcie štátnym donucovacím aparátom za „priateľskú dohodu“ možno považovať len ťažko.

V slovenskej právnej klíme možno medzi prostriedky ADR relatívne presvedčivo radiť **mediáciu**. Tento status jej priradíme jednak z dôvodu jej legislatívneho premietnutia v zákone č. 420/2004 Z. z. o mediácii a o doplnení niektorých zákonov, a zároveň na základe jej jednoznačnej legálnej definície v slovenskom právnom poriadku. V zmysle § 2 odseku 1 predmetného právneho predpisu je mediácia „*mimosúdna činnosť, pri ktorej osoby zúčastnené na mediácii pomocou mediátora riešia spor, ktorý vznikol z ich zmluvného vzťahu alebo iného právneho predpisu.*“ Základný rozdiel medzi mediáciou a arbitrážou možno badať v úlohe a postavení mediátora. Jeho úlohou nie je v spore nájsť formálnu pravdu a autoritatívne rozhodnúť v zmysle právnych predpisov, ale zohráva rolu sprostredkovateľa pri rokovaní oboch strán s cieľom zohľadniť ich záujmy. „*Pri mediácii je veľmi dôležité zameranie sa na budúcnosť a menej na minulosť. Informácie o minulosti slúžia len na identifikáciu a vysvetlenie sporu. Jej podstatou je orientácia na budúcnosť – ako spor riešiť a čo možno očakávať.*“¹⁶ Mediácia, na rozdiel od arbitráže, nemusí nutne končiť rozhodnutím sporu. Pokiaľ je neúspešná, strany musia hľadať iný spôsob prejednávania ich vecí, zväčša na rozhodcovskom alebo všeobecnom súde. Dohoda spísaná ako výsledok úspešnej mediácie môže slúžiť ako podklad pre súdny výkon rozhodnutia alebo exekúcie len v prípade, ak je spísaná vo forme notárskej zápisnice, resp. schválená ako zmier pred súdom alebo

---

¹⁴ Podobným spôsobom by bolo možné spochybniť aj zaradenie mediácie medzi ADR, nakoľko za určitých podmienok môže aj dohoda, ktorá vznikla ako výsledok mediácie predstavovať exekučný titul. S ohľadom na to, že primárnou úlohou mediátora je viesť k strany k vzájomnému konsenzu a absencie jeho rozhodovacích právomocí však zastávame názor, že mediáciu možno subsumovať pod prostriedky ADR.

¹⁵ MIRIMANOFF, A., PONDS, M.: *Amicable Dispute Resolution. Negotiation, Mediation, Conciliation*. Geneva : Hans Wilsdorf Foundation, 2010.

¹⁶ LABÁTH, V.: *Mediácia – alternatívne riešenie sporov*. In: Bulletin Slovenskej advokácie, roč. X, č. 4, 2004, s. 26.

rozhodcovským orgánom. Na rozdiel od arbitráže teda účinky „rozhodnutia“ nenastávajú *ex lege*.

Ďalšie formy ADR už v slovenskom právnom priestore legislatívne vyjadrenie nenachádzajú. Pomáhajúc si právnou vedou môžeme medzi iné formy ADR ešte zaradiť facilitáciu, kociáciu, mini-trial, expertízu, med-arb či arb-med.¹⁷ Analýza týchto inštitútov by prekračovala ambície tohto článku a preto sa im bližšie venovať nebudeme.

Pojmová definícia rozhodcovského konania

Podľa článku 141 odseku 1 Ústavy SR je súdna jurisdikcia v Slovenskej republike zverená primárne štátnym súdom.¹⁸ Toto tvrdenie však neznamená, že všetky spory musia byť prednostne riešené prostredníctvom aparátu štátneho súdnictva Slovenskej republiky. Najvýraznejšiu alternatívu riešenia sporov predstavuje práve rozhodcovské konanie. Keďže slovenský zákonodarca nám legislatívnu definíciu rozhodcovského konania neponúka, teoretický základ nám poskytuje čl. II, odst. 1 **Newyorského dohovoru**, v zmysle ktorého „každý zmluvný štát uzná písomnú dohodu, podľa ktorej sa strany zaväzujú podrobiť rozhodcovskému konaniu všetky alebo niektoré spory, ktoré medzi nimi vznikli, alebo môžu vzniknúť z určitého právneho vzťahu, či mimozmluvného vzťahu, týkajúceho sa veci, ktorá môže byť vybavená v rozhodcovskom konaní.“. Samotné rozhodcovské konanie vymedzuje vo svojom stanovisku **Ústavný súd SR** ako inštitút „súkromného práva, v ktorom rozhodcovia ako osoby súkromného práva rozhodujú spory na základe súkromnoprávneho aktu účastníkov konania. Rozhodcom ani rozhodcovským súdom nie je formálne ani materiálne zverený výkon verejnej moci.“¹⁹ Okrem definície legislatívnej a súdnej si dovoľíme použiť aj **doktrinálnu literatúru**. Jedna z mnohých definícií vymedzuje rozhodcovské konanie ako „mechanizmus, v ktorom je rozhodnutie ohľadom sporu dvoch alebo viacerých strán zverené jednej alebo viacerým osobám (rozhodcom), ktorí odvodzujú svoju právomoc spor rozhodnúť výlučne od dohody strán, nie od akejkoľvek štátnej authority.“²⁰

---

¹⁷ BEVAN, A.: *Alternativedisputeresolution*. London : Sweet and Maxwell, 1992. s 6 – 17. ISBN 978-0421471603.

RABAN, P.: *Alternatívniřešenísporů, arbitráž a rozhodci v České a Slovenské republice a v zahraničí*. Praha: C. H. Beck, 2004. s. 5 - 47. ISBN 8071798738.

¹⁸ Čl. 141 Ústavy SR: „V Slovenskej republike vykonávajú súdnictvo nezávislé a nestranné súdy.“

¹⁹ Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PLz. ÚS 5/2015 z 18. novembra 2015

²⁰ BĚLOHLÁVEK, A.: *Arbitrationlaw and practice in theCzechRepublic*. Praha : Linde, 2009. s. 4. ISBN 9788072017768.

Kombináciou uvedených vymedzení rozhodcovského konania dospejeme k **charakteristickým znakom rozhodcovského konania:**

- súkromnoprávna povaha rozhodcovského konania;
- dohoda strán rozhodnúť spor mimo sústavy štátnych súdov;
- postavenie rozhodcov, ako nezávislých osôb súkromného práva, ktorí nie sú dotovaní verejnomocenskými oprávneniami;
- právomoc vydať záväzné rozhodnutie, s ktorým sa za zákonom splnených podmienok viažu účinky riadneho rozsudku.

Základnou esenciou rozhodcovského konania je teda dobrovoľný presun právomocí z dispozície štátnych súdov na rozhodcov, ktorí sú ako osoby súkromného práva dotovaní právomocou spor autoritatívne rozhodnúť bez toho, aby im bol zverený výkon verejnej moci. Pokiaľ ide o organizáciu rozhodovacieho subjektu, rozlišujeme dva základné typy arbitráže – inštitucionalizovanú arbitráž a ad hoc arbitráž. V prípade **inštitucionalizovanej arbitráže** sa strany v rozhodcovskej zmluve dohodnú na riešení ich prípadných budúcich sporov konkrétnou arbitrážnou inštitúciou, pričom spor sa vedie v rámci jej arbitrážnych pravidiel.²¹Inštitúcia administratívne vedie konanie vo veciach ako je začiatok konania, formovanie rozhodcovského tribunálu či doručovanie vyjadrení a iných písomností subjektom konania. Z hľadiska slovenskej právnej úpravy fungujú inštitucionalizovane tzv. stále rozhodcovské súdy.

Ad hoc arbitráž je vedená samotnými stranami sporu a zvolenými rozhodcami bez asistencie arbitrážnej inštitúcie. Pravidlá konania si strany sami dohodnú v konkrétnom znení, alebo odkážu na už existujúce pravidlá, ktoré potom tvoria základný rámec pre vedenie sporu. Najčastejšie využívanými pravidlami je v medzinárodnej arbitráži Modelový zákon UNCITRAL. V praxi preferovanejšou je inštitucionalizovaná arbitráž, ktorá vďaka svojmu administratívne aparátu a regulatívnej úprave konania uľahčuje stranám vedenie ich sporu. Voľba konkrétnej inštitúcie záleží inter alia od štátnej príslušnosti strán, povahy predmetu záväzku, voľby aplikovateľného práva, miesta arbitráže či nákladov konania.²²

---

²¹ Medzi takéto inštitúcie možno v medzinárodnom meradle zaradiť napríklad Medzinárodnú obchodnú komoru (ICC) alebo Londýnsky arbitrážny súd (LCIA).

²² WILLIAM, J. R.: Arbitrationworld : Jurisdictional comparisons. London : EuropeanLawyer, 2006. s. 3-4. ISBN 0954652355.

Záver

Hlavným zámerom tohto príspevku bolo na krátkom priestore ponúknuť základný teoretický arzenál rozhodcovského konania, na ktoré sa odborná verejnosť zameriava skôr etapovito. Pochopenie hlavných teoretických východísk arbitráže je však stavebným kameňom k jej častejšiemu a správne využitiu. Akceptácia v tomto článku pertraktovaných názorov je samozrejme v plnej kompetencii čitateľa. Pokiaľ však aspoň v niektorých vzbudila ambíciu zamyslieť sa nad významom arbitráže v právnom systéme Slovenskej republiky, jej kapacita tohto článku nezostala nevyužitá.

Autor: **Mgr. Andrej Kostroš**

advokátsky koncipient

Advokátska kancelária JUDr. Jakub Mandelík, s. r. o. ,

Heydukova 12

811 08 Bratislava